

Djeca (0-8) i digitalna tehnologija

Kvalitativno istraživanje o navikama i stavovima djece i roditelja prema korištenju digitalnih uređaja u okruženju vlastitog doma

Marina Kotrla Topić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – centar Osijek

marina.kotrla.topic@pilar.hr

Marina Perković Kovačević, KBC Osijek

Istraživanje je provedeno u sklopu projekta pod nazivom *Osnaživanje građanskih prava u kontekstu razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije - ECIT* (Empowering Citizens's Rights in emerging ICT). Nositelj projekta je Zajednički istraživački centar (Joint Research Centre, projekt br. 572). U zajedničkom projektu ostvarenom u 2015. godini, sudjelovalo je 14 zemalja. U provedbi istraživanja u Republici Hrvatskoj sudjelovali su Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – područni centar Osijek te Klinički bolnički centar Osijek.

Cilj istraživanja

Cilj ovog kvalitativnog istraživanja bio je ispitati koje digitalne uređaje (tablete, mobitele, računala, igrače konzole i sl.) djeca u dobi od 6 ili 7 godina, te njihova mlađa braća i sestre, koriste u svome domu, što misle o njima, kako se osjećaju kada ih koriste te postoji li nešto što ih zabrinjava u vezi upotrebe digitalnih uređaja. Nadalje, zanimalo nas je što o dječjoj interakciji s digitalnim uređajima misle njihovi roditelji, kako razmišljaju o rizicima i prednostima upotrebe navedene tehnologije, kako postavljaju ograničenja u pogledu njezina korištenja te što očekuju da djeca dobiju kroz interakciju s digitalnim uređajima.

Problemi istraživanja

Definirana su četiri glavna problema od kojih su prva dva od središnje važnosti za istraživanje, dok su sljedeća dva zapravo dodatna područja, koja se nastojalo istražiti ovisno o tome koliko vrijeme provedeno sa svakom pojedinom obitelji to dopusti:

1. Kako djeca mlađa od 8 godina koriste novu (online) tehnologiju?
2. Kako različiti članovi obitelji gledaju na novu (online) tehnologiju?
3. Kakva je uloga tih novih (online) uređaja (pametnih mobitela, tableta, računala itd.) u djetetovu svakodnevnom životu?
4. Kako roditelji vode računa o dječjoj upotrebi nove (digitalne) tehnologije (kod kuće ili negdje drugdje)? Jesu li njihove strategije više konstruktivne ili restriktivne?

Provedba istraživanja

Istraživanje je provedeno primjenom dubinskih intervjua s djecom i roditeljima, koji su provedeni prema unaprijed razrađenim protokolima, jednakima u svim zemljama koje su sudjelovale u projektu.

U Republici Hrvatskoj u istraživanju je sudjelovalo 10 obitelji s područja grada Osijeka i okolice. Svaka obitelj imala je barem jedno dijete u dobi od 6 ili 7 godina, na koje je istraživanje prvenstveno i bilo usmjereno. To je ujedno i jedini kriterij po kojem su obitelji nalikovale jedna drugoj. Naime, nastojali smo obuhvatiti što raznolikije obitelji s obzirom na obrazovanje i zaposlenost roditelja, socio-ekonomski status obitelji, broj ostale djece te njihovu dob, kao i s obzirom na to koliko često ciljno dijete u dobi od 6 ili 7 godina koristi digitalne uređaje tijekom prosječnog tjedna. Djeca koja takve uređaje koriste barem jednom tjedno opisana su kao korisnici koji rijetko upotrebljavaju digitalne uređaje, djeca koja ih koriste barem dva do tri puta tjedno opisana su kao srednji korisnici, a djeca koja digitalne uređaje koriste svakodnevno opisani su kao česti korisnici digitalnih uređaja.

Protokol za opažanje osigurao je jedinstven pristup ispitivanju navika i stavova djece i roditelja u svakoj obitelji. Svi intervjui provedeni su od srpnja do listopada 2015. Intervjui su uvijek započinjali zajedničkom aktivnošću uz korištenje slikovnice s naljepnicama. Pomoću nje djeca bi, zajedno s roditeljima, istraživačima pokušala prikazati kako izgleda njihov tipičan dan i kakav im je raspored aktivnosti. Nakon uvodnog dijela, roditelji i djeca bi se razdvojili te bi jedna od istraživačica intervjuirala dijete ili djecu ukoliko je više djece u obitelji, a jedna roditelje. Kod intervjuiranja djece naglasak je bio na opažanju njihovih aktivnosti s digitalnim uređajima, uz pitanja o tome što vole kod tih uređaja, za što ih koriste, koliko često, zajedno s odraslima, braćom i/li sestrama ili samostalno i sl. Roditelji su iznosili svoje stavove o digitalnim uređajima i dječjem korištenju tih uređaja – o njihovim prednostima i nedostacima, o pravilima oko njihova korištenja, dječjim i vlastitim očekivanjima, ali i o vlastitim iskustvima korištenja digitalnih uređaja. Intervjui su snimani audio i video uređajima. Materijali su kasnije većim dijelom transkribirani, a analize su rađene na transkriptima te istraživačkim bilješkama koje su izrađivane tijekom i neposredno nakon svakog pojedinog intervjua.

Rezultati

Rezultati provedenog istraživanja pružili su nam uvid u mogućnosti upotrebe digitalnih uređaja kod djece predškolske ili rane školske dobi u vlastitom domu, njihovu percepciju tih uređaja i aktivnosti za koje ih koriste. Također, pružili su nam uvid u roditeljska razmišljanja o digitalnoj tehnologiji, ali posebice o dječjoj upotrebi takvih uređaja, aktivnostima za koje ih koriste, situacijama u kojima ih koriste, te očekivanjima (pozitivnim i negativnim) od njihova korištenja.

Budući da se radi o kvalitativnom istraživanju, na malom uzorku, nismo u mogućnosti donositi zaključke koji bi se odnosili na cijelu populaciju djece iste dobi u Republici Hrvatskoj. Međutim, rezultati istraživanja omogućuju nam da dobijemo širu sliku obiteljskog konteksta upotrebe digitalnih uređaja među djecom predškolske i rane školske dobi.

U tom kontekstu, rezultati pokazuju kako je digitalna tehnologija sastavni dio života obitelji koje su sudjelovale u istraživanju, ali kako ujedno ne dominira njihovim životima. Djeca uživaju u korištenju digitalnih uređaja, ali istovremeno uživaju u brojnim drugim aktivnostima koje nemaju veze s digitalnom tehnologijom, npr. igranju tradicionalnim igračkama, bavljenju sportom te igranju na otvorenom.

Od ostalih rezultata izdvajamo sljedeće:

- Djeca upotrebljavaju razmjerno ograničen raspon uređaja. To često uključuje računalo, mobitel ili tablet. Svega troje djece u uzorku posjeduje svoj tablet, jedno posjeduje vlastito prijenosno računalo, a četvero djece posjeduje mobitele (koji ne sadrže uvijek nužno i SIM karticu). Zanimljivo je da je za obitelji u uzorku, u usporedbi s ranije navedenim uređajima, dominantan oblik interakcije s digitalnom tehnologijom i dalje gledanje televizije. Štoviše, gledanje televizije jedina je zajednička aktivnost koju su navele sve ispitane obitelji.
- U pogledu sadržaja koje djeca gledaju uz pomoć digitalnih uređaja, većina njih koristi televiziju ili računalo za gledanje crtića ili računalo, mobitel ili tablet za gledanje jednostavnih kratkih video isječaka na YouTubeu ili igranje jednostavnijih besplatnih igara.
- Djeca uglavnom ne razumiju razliku između on-line i off-line aktivnosti, što ih čini iznimno ranjivima po tom pitanju. Posjeduju osnovne digitalne vještine koje su uglavnom usvojili promatranjem i uz ograničene upute odraslih. Mogu sami pokrenuti i igrati igru koju je netko preuzeo za njih i instalirao je na uređaj, a ponekad mogu i sami preuzeti i instalirati igru. Neki su sudionika mogu sami potražiti video isječak jednostavnog naziva na internetu, primjerice na Youtubeu. S obzirom većina djece u uzorku još ne pohađa školu te imaju ograničene vještine čitanja i pisanja u mogućnosti su pretraživati samo pojmove koje znaju i upisati. Većina sudionika zna fotografirati kamerom na mobitelu, ali ne znaju ih uređivati ili dijeliti s drugim. Problem koji se tu javlja povezan je s ograničenim razumijevanjem ove djece u vezi toga što znači on-line i off-line. Naime, ukoliko djeca koriste uređaj koji je spojen na internetsku mrežu i korisnik je logiran na svoj korisnički račun primjerice na društvenim mrežama, lako je moguće da dijete nenamjerno podijeli neku od fotografija iz uređaja na takvim mrežama.
- Djeca preferiraju koristiti digitalne uređaje samostalno i to za zabavu i opuštanje. To ujedno znači da će sami izabrati samo onu igru ili aplikaciju koja je zabavna ili im se barem takvom čini.
- U pogledu mogućnosti koje pruža digitalna tehnologija, djeca u uzorku imaju tek rudimentarno razumijevanje njezinih prednosti, kao i mogućih opasnosti.
- Roditelji u razgovoru prvo naglašavaju negativne posljedice dječje upotrebe digitalnih uređaja: razvoj ovisnosti, loš utjecaj na vid i držanje tijela, te strah da će neke druge aktivnosti ostati zanemarene u slučaju da djeca provedu previše vremena koristeći digitalne uređaje.

- Od pozitivnih strana korištenja digitalne tehnologije, roditelji naglašavaju pomoć pri usvajanju vještina čitanja i pisanja, te nekih drugih vještina (npr. mogu potražiti upute za izrađivanje nekih predmeta i sl.). Njihove strategije medijacije razlikuju se u pogledu vremena i sadržaja aktivnosti za koje djeci dopuštaju korištenje digitalnih uređaja. Pravila su nešto čvršća po pitanju definiranja vremena korištenja, dok nešto više slobode u odlučivanju djeca imaju u pogledu odabira sadržaja aktivnosti.
- Većina roditelja smatra kako je digitalna tehnologija nužno prisutna u suvremenom životu odraslih, ali i djece i to od najranije dobi. Istodobno, roditelji sami ističu kako ne razumiju u potpunosti što sve obuhvaća pojam digitalne pismenosti. Smatraju kako će to nerazumijevanje s vremenom postati veći problem, kako djeca budu starija, te kako će s vremenom trebati sve više edukacije, potpore i informacija o pozitivnim i negativnim učincima digitalne tehnologije na sve aspekte dječjeg razvoja, kako bi postavili razumne granice korištenja tih uređaja.

Zaključne napomene

Preporuka je autora istraživanja da se više pozornosti posveti edukaciji roditelja o rasponu i važnosti vještina digitalne pismenosti. Smatramo da je to posebice važno za skupine djece vrtiće i predškolske dobi, budući da su roditelji jedini koji djeci do polaska u školu prenose takvo znanje. Ukoliko oni sami nemaju adekvatno znanje i vještine, djeca su prisiljena sama tražiti odgovore na pitanja koja ih zanimaju, a to ponekad može biti rizično iz više razloga.

Rezultati provedenog istraživanja poslužit će kao startna platforma za daljnja kvalitativna istraživanja usmjerena na istraživanje navika korištenja digitalne tehnologije među najmlađim populacijama djece u Republici Hrvatskoj, ali i povezanost takvih navika s različitim ishodima u pogledu kognitivnog te socio-emocionalnog razvoja.